

Amerikaanse toestanden

Kees Vos*

Amerikaanse toestanden. De laatste maanden hebben we daar volop van kunnen genieten. Wie heeft niet de beelden van een bizarre verkiezingscampagne op het netvlies. Met bovendien een ondenkbare ontknoping op 9 november. Een ontknoping met vervolgens beelden van een verscheurde natie. Amerikaanse toestanden als voorbode voor Nederland? Onze eigen verkiezingen komen er aan en intussen zijn de campagnes al losgebarsten. Nu maar afwachten hoe zich dat alles hier ontwikkelt. Vanzelfsprekend is het voor een periodiek als TvA ondoenlijk om alle actualiteit op de voet te volgen. Daarom eerst maar een blik in het nabije verleden.

Amerikaanse toestanden. Zo luidt ook de titel van een in het jaar 2000 verschenen boek van de hand van Maarten Huygen. Tussen 1979 en 1995 heeft hij bijna elf jaar als correspondent voor *NRC Handelsblad* in de Verenigde Staten gewerkt.¹ Met zijn boek wilde hij laten zien welke Amerikaanse toestanden ons land beslist niet en welke wel zou moeten overnemen. Niet dat we daar veel over te zeggen hebben. In de regel schijnen die toestanden ons land binnen vijf jaar toch al wel vanzelf te bereiken. Toen Huygen zijn boek schreef, was de invloed van de globalisering in de VS duidelijk merkbaar. Zozeer zelfs dat Amerikanisering vrijwel synoniem was met globalisering. Als gevolg van de wereldhandel en de internationale concurrentie, door de overplaatsing of sluiting van bedrijven, ontstonden postindustriële gebieden, die vervolgens een goede voedingsbodem vormden waarop gevoelens van onvrede en relatieve deprivatie welig konden kweken. In de jaren daarna nam bovendien de economische achterstand van de blanke middenklasse zienderogen toe. Volgens de meeste analyses is de verkiezingsoverwinning van Donald Trump dan ook de uiting van hardnekkig onbehagen onder grote delen van het Amerikaanse electoraat. Men zou hieraan ook nog de sociale media kunnen toevoegen. Immers, waar de een struikelde over de e-mails, twitterde de ander zich naar de overwinning. En het aantal likes zegt inmiddels al veel meer dan de meeste opiniepeilingen.

De ontwikkelingen van twee decennia geleden waren voor Huygen aanleiding om wat Nederland betreft het einde van het poldermodel aan te kondigen, zij het niet het einde aan de Nederlandse behoefte aan bemiddeling en overleg. Dat einde aan het poldermodel of de Nederlandse overlegeconomie is in de loop der jaren al heel wat keren aan- en weer afgekondigd. Laatstelijk is de vraag naar het voortbestaan van het poldermodel opnieuw gesteld in het onlangs verschenen boek *Nog steeds een mirakel? De legitimiteit van het poldermodel in de eenentwintigste eeuw*.² De auteurs in deze publicatie zijn eensgezind van mening dat het polder-

* Kees Vos is lid van de redactie van het *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*. E-mail cjvos@xs4all.nl.

model zijn beste tijd wel heeft gehad. Net als eerder Maarten Huygen stelt Jelle Visser zich de vraag of zo'n overlegeconomie nog wel past in een wereld van globalisering en Europese integratie. Zijn antwoord is (al te?) kort samengevat: de toestand is ernstig, maar niet onhoudbaar. Anton Hemerijck en Marc van der Meer beschrijven in hun hoofdstuk een nieuwe toekomst door middel van verbreding van de overlegeconomie: terug naar de polder maar dan anders. In alle vertogen is er wel één rode draad, namelijk zonder breed draagvlak geen polder!

De Amerikaanse toestanden indachtig kan men twijfelen aan het realiteitsgehalte van zo'n breed draagvlak. Volgend op het Brexit-referendum hebben de Amerikaanse verkiezingen ook bij ons geleid tot bezorgde uitspraken over een verdere polarisering van de samenleving, een mogelijke tweedeling in pro- en antipopulisten. Ook in ons land bestaan onder grote delen van de bevolking gevoelens van onbehagen en achterstelling die voor een belangrijk deel worden toegeschreven aan de globalisering. Per slot van rekening is ons land vanwege de vestiging van de eerste Amsterdamse Koopmansbeurs in 1611 de bakermat van het flitskapitaal. In essentie houdt globalisering in dat de problemen wel binnen, maar de oplossingen ver buiten het gezichtsveld van de betrokkenen bestaan. In toenemende mate bestaat het gevoel dat de staat de markt niet meer kan controleren, maar omgekeerd de staat aan de marktwerking onderworpen is.³ Anderen spreken van een trilemma: landen staan voor de keuze ofwel deelname aan de globalisering, ofwel handhaving van de eigen nationale soevereiniteit, ofwel bevordering van de democratie. Van deze drie zou een land er hooguit twee tegelijk kunnen realiseren.⁴ Zoals kan blijken uit het krimpend draagvlak zijn de instituties van de arbeidsverhoudingen in elk geval steeds minder in staat het maatschappelijke onbehagen te kanaliseren. Ook het bestaan van een (vooralsnog) redelijk stelsel van sociale voorzieningen is kennelijk niet meer voldoende om maatschappelijke tegenstellingen te overbruggen. De intussen wereldwijde polarisatie blijkt ook onder de bestuurlijke en financiële elites, die bijeenkomsten van onder andere het IMF en het World Economic Forum in Davos plegen bij te wonen, een bron van grote zorg. En als ook degenen die (mede)verantwoordelijk zijn voor het probleem zelf de oplossing al niet weten, wie dan wel?

Geen globalisering zonder schaalvergroting, geen schaalvergroting zonder draagvlakverkleining. Tenzij men het heft in eigen handen neemt. Op 29 oktober 2016 kopt *NRC Handelsblad*: 'Het dorp doet het zelf wel'.⁵ Wat is het geval? In 1998 is de Drentse gemeente Vledderveen met drie andere gemeenten gefuseerd tot een gemeente Westerveld. Met als gevolg dat het gemeentehuis, het gemeentebestuur en de gemeenteraad, inclusief alle politieke partijen, zijn overgeheveld naar de fusiegemeente, die weliswaar fysiek niet, maar de facto wél ver weg is. Met een knipoog naar Geert Mak: Hoe politiek verdween uit Vledderveen. En net als overal geldt ook hier dat als de politiek de weg (terug) kwijt is, het vrijwel onmogelijk is weer aansluiting met de achterban te vinden. Ter compensatie hebben de dorpingen inmiddels op eigen kracht een dorpscommissie, een dorpsplan en dorpsvoorzieningen weten te realiseren. Misschien iets van een kleine opsteker na al die, lang niet meer uitsluitend, Amerikaanse toestanden?

Noten

- 1 Maarten Huygen (2000). *Amerikaanse toestanden. Hoe het poldermodel verdwijnt*. Uitgeverij Contact.
- 2 Maarten Keune (red.) (2016). *Nog steeds een mirakel? De legitimiteit van het poldermodel in de eenentwintigste eeuw*. Amsterdam University Press.
- 3 Vgl. René Daniëls. Vrijheid in het gedrang. *Sociologie Magazine*, september 2016.
- 4 Vgl. Maarten Schinkel. Als globalisering de burger voorbij holt, gaat het wringen. *NRC Handelsblad* 4 augustus 2016.
- 5 Bas Blokker & Jutta Chorus. Het dorp doet het zelf wel. *NRC Handelsblad* 29 oktober 2016.